

Cula de pe digul Jiului

Adina Andrițoiu

Apărute în contextul social al secolului al XVIII-lea, culele¹ din România au fost adaptate în secolul următor la „funcția de reședință, fără rosturi militare”². Aceste construcții au fost plasate „mai ales în locuri cu o perspectivă largă, sporită de turnurile înalte ce se alătură de regulă locuinței propriu-zise”³. Este o perioadă în care micii boieri dobândesc dreptul și dispun de mijloace materiale necesare construirii de locuințe fortificate, pentru a-și apăra singuri bunurile și viața, în condițiile în care erau tot mai frecvente invaziile tâlharilor turci, iar „culele au reprezentat totodată o modalitate de a contracara, într-o oarecare măsură, lipsa unui sistem defensiv al întregii țări”⁴.

Prototipul culei oltenesti îl reprezintă Cula Crăsnaru de la Groșerea, Gorj. Construită în preajma anului 1780, are un plan pătrat și trei caturi înalte, care îi conferă o alură zveltă, apropiată de cea a locuințelor-turn din sudul Dunării. La etajul al doilea există un cerdac larg, iar în continuarea lui, un balcon de lemn care ocolește cula pe două laturi⁵.

În secolul XX, unii arhitecți au preluat linia elegantă a culelor, pentru a realiza construcții cu destinații diferite: clădiri de locuit, sedii de instituții culturale, muzee ș.a. O clădire de acest fel, de dimensiuni mai mici decât culele originale, se află în Parcul Central din Târgu-Jiu, fiind cunoscută sub numele de „Cula de pe Dig”.

Istoria acesteia începe în anul 1925, atunci când Liga Femeilor Române din Gorj⁶, condusă de Arethia Tătărescu, ia inițiativa construirii unui sediu pentru Muzeul Gorjului.

¹ Cula (din tc. kula = turn, conf. Dex online) este un tip de construcție semifortificată, specifică secolelor XVIII și XIX, răspândită în întregul spațiu balcanic, cu precădere în [Serbia](#) și în [Albania](#).

² Andreșoiu, Bruno et al., *Cule: case fortificate între fală și ruină*, Editura Igloo, București, 2014, p. 10.

³ Andreșoiu, Bruno et al., *op.cit.*, p. 13.

⁴ Andreșoiu, Bruno et al., *op.cit.*, pp. 13-14.

⁵ Andreșoiu, Bruno et al., *op.cit.*, pp. 82-83.

⁶ În anul 1921 se înființa la Târgu-Jiu Liga Femeilor Române din Gorj ca filială a Ligii Femeilor din România (Cârlugea, Zenovie, Deju, Zoia Elena, *Arethia Tătărescu, Marea Doamnă a Gorjului interbelic*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2007, p. 21). În arhive nu există prea multe informații documentate despre activitatea Ligii în primii ani, deoarece se cunoaște că toată arhiva acestei

Astfel, aflăm din copia adresei cu nr. 4319 din 8 iunie 19257, trimisă de către președintele Comisiei Interimare de la Târgu-Jiu, C. Bălănescu, ministrului Agriculturii și Domeniilor, că: „Liga Națională a Femeilor Române Secția Gorjiu în dorința de a edifica în parcul Orașului o culă similară cu cele ce au existat și a le căror urme se mai găsesc încă în județul nostru a început strângerea de fonduri pentru această clădire ce va servi și ca muzeu în care se vor aduna podoabele din bogatul trecut istoric al Județului nostru”⁸. Scopul scrisorii era de a primi aprobare pentru tăierea gratuită „din pădurea satului Gruiu Comuna Bâlta pendinte de Ocolul Tismana” a unei cantități de „350 m.c. lemnărie brută de stejar”, necesară pentru construcție, împrejmuire și porți.

Este posibil ca adresa să fi fost redactată în urma unei discuții preliminare purtate cu reprezentantele Ligii, căci intenția respectivei organizații, în format scris, apare (conform documentelor identificate în arhive) câteva zile mai târziu.

La 20 iunie 1925, prin adresa nr. 2859, Liga Națională a Femeilor Române – secția Gorj, înștiințează pe primarul orașului că intenționează să construiască o culă „după modelul celei de la Groșera, care să servească atât ca local de expoziție al Ligei [...] cât și ca Muzeu al Gorjului”. Președinta Ligii, Arethia Tătărescu, mai arată în adresă că „acest monument de artă națională”, prin care se păstrează „stilul arhitectonic românesc”, va fi amplasat „în partea de sud din parcul sălbatic al Orașului”.

Comitetul Ligii făcuse și o estimare a cheltuielilor necesare – „aproape un milion lei” - și, dată fiind suma destul de mare, a pus și niște condiții cu referire la destinația clădirii: „să servească numai pentru scopul urmărit, adică ca muzeu și expoziție și atâta timp cât va exista liga sub ale cărei auspicii va funcționa; iar când Liga nu va mai exista clădirea să rămâie Primărie și numai pentru Muzeul Gorjului”. Se mai adaugă și rugămintea către „Onorata Primărie care are numai beneficii de pe urma acestei construcții”, de a contribui cu anumite materiale: „50 metri cubi pietriș pentru beton, 50 metri cubi bolovani de Jiu, 50 metri cubi nisip; restul materialului și manopera privindu-ne pe noi”. Dar Arethia Tătărescu se baza

organizații, aflată în posesia Arethiei Tătărescu (președintă a Ligii timp de mulți ani) a fost distrusă de securitate în anii '50 (Georgescu-Gorjan, Sorana, „Din istoricul Ansamblului sculptural brâncușian”, *Brâncuși*, nr. 1, Târgu-Jiu, 2016, pp. 26-27).

⁷ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 3.

⁸ Textele citate din documente respectă versiunea originală, cu punctuația și cu ortografia specifice epocii.

⁹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 2.

și pe câteva „prețioase ajutoare” de la Prefectura Județului și diferite ministere, așa cum menționează în final.

Din referatul¹⁰ aflat pe versoul adresei Ligii, aflăm că „terenul fixat pentru amplasamentul construcției culei-museu în grădina publică este format din aluviune (pietriș-nisip) [...] este ridicat d’asupra cotei apelor mari ce vin în partea acea a grădini în timpurile când și apele Jiului cresc, este o poziție foarte artistică și cu o perspectivă foarte frumoasă în spre Jiu și munți dacă se vor defrișa în acest scop câțiva anini”. Costul materialelor solicitate de Ligă era estimat la 15.000 lei.

Tot pe versoul documentului respectiv există și încheierea nr. 37 din 24 iunie 1925 a Comisiei Interimare, care aprobă „de a se pune la disp. Ligei Femeilor Române terenul cerut pentru construcția culei”.

Material de construcție pentru culă va veni și de la minele de cărbune Lonea-Petroșani, fapt consemnat în adresa nr. 040718 din 15 iunie 1925¹¹ a Ministerului Industriei și Comerțului, „Direcțiunea Exploatarei în Regie”, către Primăria Târgu-Jiu: „...prin rezoluția ministerială pusă pe adresa Dvs. sus citată s’a aprobat a vi se vinde în preț de cost de la minele noastre de cărbuni Lonea-Petroșani, 60.000 (șase zeci mii) buc. cărămidă”. Chiar dacă răspunsul se adresează primăriei, cărămida respectivă va fi, totuși, achiziționată de către Liga Națională a Femeilor Române – Secția Gorj, așa cum reiese din adresa nr. 2917/1925¹² a Președintelui Comisiei Interimare (primarul orașului – n.a.) către Ligă: „...Ministerul Industriei și Comerțului [...] ne comunică că s’a aprobat de a vi se vinde în preț de cost de la minele de cărbuni Lonea-Petroșani, 60.000 (șase zeci mii) buc. cărămidă”.

Materialele solicitate de Ligă prin adresa din 20 iunie sunt aprovizionate chiar de inginerul care s-a ocupat de lucrările de construcție (și de proiectul clădirii – n.a.), așa cum reiese din adresa din 4 septembrie 1925¹³, emisă de J. Doppelreiter¹⁴, Întreprinderi de Lucrări Publice și înregistrată la primărie sub nr. 3946 din 7 septembrie 1925. Acesta roagă primarul să dispună ordonanțarea sumei de „lei 14.222. – conform alăturatei facturi pentru materiale furnizate la Cula (Muzeu) din grădina publică”. Numai că referatul contabil de pe verso¹⁵, întocmit de un anume D. Fărcășescu, arată că nu sunt întrunite condițiile legale pentru această plată:

¹⁰ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 2 (verso).

¹¹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 4.

¹² S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 5.

¹³ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 9.

¹⁴ Julius sau Iulius Doppelreiter, arhitect de origine austriacă, după tată, care și-a pus amprenta pe numeroase clădiri din Târgu-Jiu și Gorj, inspirate din arhitectura tradițională românească.

¹⁵ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 9 (verso).

„Solicitantul nu are actele în regulă nici oferta aprobată nici contract prin care să obție aprobarea de a furniza materialele specificate, în fine nu are formalitățile îndeplinite...”. Sub referat apare mențiunea: „Se aprobă a se plăti [...] lucrarea fiind aprobată de Cons Cl”.

Pe devizul („compt”) emis de J. Doppelreiter în 29 august 1925¹⁶, cuprinzând materialele furnizate pentru construcția culei, apar două mențiuni interesante. Prima, de la punctul d) al „comptului”, indică manopera de mutare a „pietrișului și nisipului dela locul unde a fost întâi proiectată Cula pe dig”. Cu alte cuvinte, locul de amplasare al culei nu a fost de la început cel actual. Al doilea aspect interesant este semnătura de sub mențiunea care certifică aprovizionarea pe șantier cu respectivele materiale. Aceasta aparține arhitectului A. Păunescu¹⁷, cel care a realizat și planul inițial al Bisericii cu hramul „Sfinții Apostoli” de pe strada Eroilor. Să fi avut și arhitectul Păunescu un cuvânt de spus în ceea ce privește planul culei? Mai degrabă putem presupune că implicarea acestuia s-a rezumat la îndeplinirea obligațiilor de serviciu, având în vedere că în anul 1925 era angajat al Serviciului Tehnic Comunal al Primăriei Târgu-Jiu, pe al cărei stat de plată apare¹⁸.

Pe 30 decembrie 1925¹⁹, J. Doppelreiter mai solicită plata unei sume de 12.825 lei, justificată printr-un deviz²⁰ care cuprinde „nisip adus la Culă din grădina publică” și „var adus în bulgări”.

Între timp, dată fiind destinația noii construcții din Grădina publică, Direcțiunea Liceului „T. Vladimirescu” transmite Primăriei Târgu-Jiu adresa nr. 652 din 18 august 1925²¹, prin care înaintează procesul-verbal de instituire a unui „muzeu etnografic al Județului Gorjiu”, document cu valoare de „act de fundație”. Respectivul proces-verbal²² are trei pagini și este datat 22 mai 1925. În cuprinsul său se arată motivația înființării muzeului: „Întru cât încă din anul 1894, 16 Iulie exista în acest oraș un muzeu al Gorjului cu caracter mai mult istoric, operă a lui Alexandru Ștefulescu [...] pe baza acestei tradiții și bazați pe considerentul că județul Gorjiu prezintă caracterul specific românesc, în puritatea lui, am luat

¹⁶ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 10.

¹⁷ Anghel Păunescu a fost un arhitect român, originar din Târgu-Jiu, care a realizat planurile a numeroase clădiri istorice din Târgu-Jiu și Constanța, unde a locuit mare parte din viață (<http://www.verticalonline.ro/stefan-dobruneanu-figura-trebuie-uitata-6>).

¹⁸ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 1/1925, fila 8 (verso).

¹⁹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 11.

²⁰ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 12.

²¹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, fila 6.

²² S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 46/1925, filele 7 și 8.

inițiativa înființării unui muzeu...”. Se stabilește și componența „comitetului activ [...] prin calitatea funcțiunei/ lor fiecare membru, iar nu a persoanei”, fiind nominalizați reprezentanții autorităților civile „cari să aibă îndatorirea de a contribui cu autoritatea lor la lucrările de constituire a unui muzeu complex” și reprezentanții corpului didactic secundar din localitate. Semnează șapte persoane: prefectul județului, primarul orașului, protoereul județului, revizorul școlar, directorul liceului, directorul școlii normale și profesorul de geografie.

Lucrările la noua clădire a muzeului continuă și în anul următor. Astfel, pe data de 17 aprilie 1926, Liga Națională a Femeilor Române, secția Gorj, înștiințează primăria printr-o adresă înregistrată sub nr. 167623, că Ministerul de Interne a dat un ajutor de 250.000 lei. O notă olografă²⁴ asociată adresei respective, către casierul primăriei, indică acestuia și sursa de plată: „Pană la Modificarea Bugetului sunteți invitat ca din numerar de lei 800.000 ce ați încasat în baza ordinilor nostre [...] să plătiți Doamnei Președintă a ligei Națională a Femeilor Române Secția Gorjiu, suma de lei 250.000 subvențiunea acordată de Ministeru de Interne...”.

O lună mai târziu, printr-o adresă înregistrată la primărie cu nr. 2173 din 15 mai 1926²⁵, Arethia Tătărescu solicită plata sumei de 40.000 de lei. Conform referatului de pe versoul paginii, suma respectivă era prevăzută la „art 23 al Bugetului pe anul 1926” ca subvenție acordată Ligii.

Deoarece se apropia data inaugurării muzeului, în 10 august 1926 Arethia Tătărescu se adresează directorului Liceului „Tudor Vladimirescu” „cu o scrisoare lămuritoare, prin care lua asupra sa întreaga responsabilitate ce decurgea dintr-un asemenea demers”²⁶ și prin care solicita să i se predea „obiectele ce ne-ar interesa și care au mai rămas din acel muzeu pentru a le putea expune și supune examinării și clasării ce se va face de către D. Tzigara Samurcaș, inspectorul muzeelor Țării care va sosi în curând în orașul nostru. Inaugurarea muzeului va avea loc în ziua de 5 septembrie a.c. De obiectele predate se va încheia Proces-verbal în dublu exemplar, unul rămânând în arhiva noastră, altul în arhiva muzeului. / Președinte, ss/ Aretia Tătărescu”. Scrisoarea poartă și rezoluția directorului liceului: „Aprobat mutarea muzeului prin proces verbal, 13 august 1926, ss/ Archir Iancu”. Iată că înființarea acestui local ce urma să găzduiască Muzeul Gorjului era un eveniment care stârnea interes la cel mai înalt nivel.

²³ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 40/1926, fila 1.

²⁴ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 40/1926, fila 2.

²⁵ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 40/1926, fila 3.

²⁶ Cârlușea, Zenovie, Deju, Zoia Elena, *op.cit.*, p.95-96.

Un articol publicat în ziarul „Gorjanul” din 8-15 septembrie 1926 și intitulat „Inaugurarea Muzeului regional «ALEX. ȘTEFULESCU» din Tg.-Jiu”²⁷ aduce câteva informații prețioase cu privire la deschiderea noii clădiri din Grădina publică.

Autorul „Mohor” (pseudonim sub care publica proprietarul ziarului, Jean Bărbulescu), observă cu multă inteligență și delicatețe modestia președintei Ligii Femeilor Gorjene, care „fuge de reclamă”: „Muncește numai, muncește stăruitor, aleargă, se frământă, dându-și bine seama că faptele plătesc mult mai mult decât meșteșugitele vorbe, decât frumoasele discursuri, decât toate teoriile fără exemplu”. Iată, deci, una dintre explicațiile pentru „inaugurarea în cerc absolut restrâns, liberal” a clădirii începute cu peste un an în urmă.

Mohor menționează, totuși, prezența la eveniment a prefectului județului, a parlamentarilor, a șefilor serviciilor publice și a ministrului de război, generalul Mircescu, „care a fost câteva zile oaspetele d-lui Tătărescu – însă nu oficial, ci în mod absolut particular”. Foarte posibil ca atmosfera politică la nivel central să nu fi fost foarte favorabilă liberalilor²⁸, și Gheorghe Tătărescu să nu fi dorit să stea de vorbă cu prea mulți ziariști curioși, devreme ce autorul articolului strecoară o subtilă aluzie că „poate ar fi trebuit invitată și presa locală, chiar cea... ne-liberală”.

Prezența cea mai importantă a fost, însă, cea a bătrânului profesor Iuliu Moisil, care a arătat „cum a văzut lumina zilei «Muzeul Gorjului», botezat apoi cu numele eruditului slavist Alex. Ștefulescu”. Trebuie reamintit că Muzeul Gorjului a fost întemeiat „la 16 iulie 1894 de un comitet format din neobositul istoric Alexandru Ștefulescu (director), Iuliu Moisil (secretar), A. Diaconovici (casier) și Witold Rolla Piekarski (custode)”²⁹. „D-l Moisil s’a arătat fericit, văzând că muzeul întemeiat acum un sfert de veac, deși a avut de suferit avarii în timpul războiului, a ajuns astăzi a fi adăpostit într’un local propriu”, știut fiind că „se afla până acum într’o cameră a liceului «Tudor Vladimirescu»”, mai scria Mohor în articolul său.

Din programul evenimentului nu a lipsit slujba religioasă săvârșită de trei preoți. Apoi, cei prezenți au putut vizita atât sala destinată „Muzeului regional

²⁷ Biblioteca S.J.A.N. Gorj, Colecția ziarului Gorjanul, anul III, nr. 33-34, 8-15 septembrie 1926, p.3.

²⁸ Guvernarea liberală a lui Ion I.C. Brătianu s-a întrerupt între martie 1926 și iunie 1927. ([https://ro.wikipedia.org/wiki/Partidul_Na%C8%9Bional_Liberal_\(Rom%C3%A2nia\)#24_mai_1875._na%C8%99terea_Partidului_Na%C8%9Bional_Liberal](https://ro.wikipedia.org/wiki/Partidul_Na%C8%9Bional_Liberal_(Rom%C3%A2nia)#24_mai_1875._na%C8%99terea_Partidului_Na%C8%9Bional_Liberal)).

²⁹ Cărlugea, Zenovie, Deju, Zoia Elena, *op.cit.*, p. 91.

Alex. Ștefulescu – căci așa s'a botezat", cât și expoziția anuală a Ligii, „vizitatorii oprindu-se câțeva vreme la bogatul și deliciosul bufet, pregătit și servit de către doamnele din comitetul Ligii”.

Articolul din „Gorjanul” mai menționează câteva date interesante legate de construcție: „Clădirea aceasta, – muzeul – s'a construit pe malul Jiului, în grădina publică a orașului și a costat aproape un milion lei. Planul, ca și supravegherea lucrării, se datorește d-lui arhitect Doppelreiter care, suntem informați, a prestat toate aceste servicii în mod absolut gratuit. Sumele necesare au fost date de către ministerul de interne, al artelor, prefectura de Gorj, primăria orașului, Banca Națională, soc. «Petroșani», etc.”.

Despre activitatea Muzeului Gorjului, mai precis despre acțiunile care se organizau în noua culă de pe digul Jiului existau, pe lângă opiniile laudative, și unele păreri critice, cum ar fi cele exprimate în articolul „Muzeul Gorjului” din decembrie 1927³⁰, în care autorul consideră conținutul instituției respective o „Expoziție-Bazar”: „În cula dupe malul Jiului, pe lângă câteva icoane, pietre cu tâlc istoric, mai mărunte și diverse obiecte și un frumos număr de pergamente ce au rămas din falnicul muzeu «Muzeul Gorjului» unic înainte de război în întreaga țară, spun, pe lângă această prețioasă rămășiță, prost orânduită istoric, cu gust lumesc însă, pergamentele sunt înrămate frumos, dar halandala din punct de vedere cronologic, se află o expoziție a produselor atelierelor ligii [...] E bine. Însă cum nouăzeci la sută din cuvântul «muzeu» dispare, rămâne numai cel de expoziție, și mai bine «Expoziție-Bazar»”.

În continuare, autorul articolului vine și cu o propunere: „rog să se renunțe la «mixtum compositum» după Dig și să se dea posibilitatea unui capabil, să orânduiască ce a rămas din muzeul Gorjului după o regulă științific-istorică, ceiace e o artă, lichidând în culă, sau cu expoziția, sau cu muzeul. În tot cazul salonul oriental instalat în culă, care mai servește în nopțile senine de vară loc de întrunire tinerească cu pathefon, nu face mare cinste”.

O altă informație publică despre Muzeul Gorjului apare în ziarul Gorjanul din 15-22 septembrie 1935³¹, cu privire la situația veniturilor și cheltuielilor Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj, în care se arată că, pentru Muzeul „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu (mobilier și întreținere) s-au cheltuit 18.000 lei, fără a se specifica perioada. Este probabil ca situația contabilă respectivă să se

³⁰ Biblioteca S.J.A.N. Gorj, Colecția ziarului Gorjanul, anul IV, nr. 44-45, 18 decembrie 1927, p. 2.

³¹ Biblioteca S.J.A.N. Gorj, Colecția ziarului Gorjanul, anul XII, nr. 37, 15-22 septembrie 1935, p. 9.

refere la anul fiscal încheiat, respectiv 1934-1935. Situația este semnată de către președinta Ligii, Arethia Gh. Tătărescu.

Mai multe informații despre activitatea desfășurată în Cula de pe Digul Jiului în perioada 1928 – 1948 nu am descoperit în arhive, de asemenea nici despre Muzeul Gorjului sau despre Liga Femeilor Gorjene. Documentele acestei din urmă societăți știm că au fost distruse imediat după arestarea lui Gh. Tătărescu, în anul 1949, împreună cu dosarul corespondenței pe care Arethia Tătărescu o purtase cu Constantin Brâncuși³²: „Între d-na Tătărescu de la București și Brâncuși de la Paris s-a angajat o corespondență, care s-a îmbogățit pe parcursul propunerii, al proiectelor și al execuției finale. Arethia Tătărescu a întocmit, meticuloasă, un dosar. Acest dosar s-a confiscat în anul 1949, cu prilejul arestării soțului său, Gheorghe Tătărescu, fost prim-ministru...”.

Următoarea informație despre soarta Culei de pe Digul Jiului datează din anii de după cel de-Al Doilea Război Mondial, respectiv 1948-1949. Era o perioadă tulbură pentru cultura română. Cenzura ideologică se instituționalizase, cu efecte asupra tuturor domeniilor de creație sau de activitate culturală. Au fost stabilite liste cu publicații, opere sau autori care pot vedea lumina tiparului, și liste cu publicații și opere care trebuiau interzise, cu autori care trebuiau scoși din circuitul public³³.

La Gorj funcționa Consilieratul Cultural din subordinea Ministerului Artelor și Informațiilor. Prin adresa de înaintare nr. 180 din 13 august 1948³⁴, consilierul cultural angajat la această instituție transmite Direcției Plastice răspunsul la circulara primită (neidentificată în arhive), un „scurt istoric al muzeului Alexandru Ștefulescu, precum și inventarul acestui muzeu în patru exemplare” și solicită ca „în timpul cel mai scurt să dispuneți redeschiderea muzeului conform hotărârilor luate de Minister”. Rezultă că muzeul era închis de ceva vreme.

În răspunsul la circulară³⁵ se precizează că muzeul „Alexandru Ștefulescu” „a fost dependent de Liga Națională a femeilor Gorjene”, aceasta „dând în primire tot inventarul său Crucii Roșii”³⁶. Din acest document aflăm și că muzeul „nu primea o altă subvenție decât cea acordată de Ligă, este instalat în local propriu în

³² Petre Pandrea, *Brâncuși, amicii și inamicii*, Editura Vremea, București, 2010, p. 173.

³³ <http://www.preferatele.com/docs/romana/21/-cultura-romana-in-p5.php>.

³⁴ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 1.

³⁵ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 2.

³⁶ În ianuarie 1940, Arethia Tătărescu este aleasă președintă a Societății „Crucea Roșie” – Secția Gorj, Cârlogea, Zenovie, Deju, Zoia Elena, *op.cit.*, p. 242.

grădina Publică a orașul Tg-Jiu (Digul Jiului)”. De asemenea, se propunea ca acest muzeu „să fie luat în primire de Consilieratul Cultural Județean, sigilat până la noi ordine”.

Succintul istoric atașat³⁷ este completat cu explicațiile consilierului cultural, care se vede că nu prea găsisese persoane docile în conducerea Ligii, dispuse să predea imediat și la ordin clădirea muzeului: „deși am semnalat Ligii că acest muzeu trebuie predat Ministerului Artelor și Informațiilor totuși Comitetul acestei Ligi în fruntea căruia se găsea D-na Aretie George Tătărescu și D-ra Nisa Cămărișescu, fosta membră a Comitetului central al străzii țării a obținut cu orice preț să se adreseze în primul rând primăriei orașului Tg-Jiu, pentru a obține avizul favorabil din partea primăriei pentru predarea acestui muzeu Ministerului Artelor și Informațiilor”.

Este de înțeles această atitudine a Ligii, având în vedere mențiunea făcută în adresa inițială (nr. 285 din 20 iunie 1925), de la demararea lucrărilor de construcție a clădirii, când s-a specificat că, atunci „când Liga nu va mai exista clădirea să rămâie Primărie și numai pentru Muzeul Gorjului”.

Istoricul atașat răspunsului la circulară de către consilierul cultural fusese extras, cu siguranță, din acela mai extins, întocmit de Ligă³⁸ și identificat în același dosar de arhivă. În acesta din urmă se arată pe scurt obiectivele respectivei asociații („cunoașterea trecutului”, „dezvoltarea artei românești”), realizate prin crearea Muzeului etnografic Alexandru Ștefulescu. Cei peste 20 de ani trecuți de la construirea sediului i-au creat anumite dificultăți de cronologie celui care a redactat istoricul, astfel că anii executării construcției sunt trecuți „1924-1925”, în loc de 1925-1926, așa cum rezultă din documentele existente în arhive și prezentate mai sus.

Împărțirea clădirii fusese gândită de așa natură încât „să corespundă cerințelor unui mic muzeu regional”, și era compusă din: „1. Una sală destinată săpăturilor întreprinse în jud. Gorj./ 2. Una sală destinată hrisoavelor și documentelor de tot felul referitoare la trecutul județului./ 3. O sală destinată interiorului unei case oltenești cuprinzând covoare, țesături și cusături gorjenești”.

Se mai menționează și faptul că muzeul „a avut o activitate neîntreruptă dela 1925 până în anul 1944, când a avut de suferit prădăciunile unei bande de răufăcători”.

³⁷ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 3.

³⁸ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 7.

Sarcina ultimei clasări a documentelor, respectiv a inventarului acestora i-a revenit profesorului Manolescu, de la „Școala normală de băeți”.

Inventarul³⁹ muzeului găzduit în Cula de pe Dig relevă un conținut neașteptat de bogat. Pe un număr de 10 file sunt enumerate cu minuțiozitate documente din secolele XVI-XIX, „cărți” și „porunci” (aflate în vitrină) emise de diferiți domnitori, începând cu Radu Vodă cel Frumos, la 1468 și terminând cu Gheorghe Dimitrie Bibescu, la 1843. Mai sunt inventariate cărți și colecții de ziare, manuscrise și cărți bisericești, icoane pe lemn, veșminte preoțești și altele. Epocile preistorice sunt și ele reprezentate prin diverse obiecte descoperite pe teritoriul Gorjului (epoca neolitică, a bronzului, a fierului, daco-romană, medievală).

Au existat în acest Muzeu al Gorjului și o serie de tablouri, o scrisoare olografă a lui Tudor Vladimirescu, dar și fosile de animale și numeroase obiecte aparținând interiorului țăranesc tradițional. Din activitatea de țesătorie a atelierului Ligii, au fost inventariate în muzeu 10 covoare.

Inventarul a fost întocmit la data de 12 august 1948 de către prof. Ioan Manolescu⁴⁰ și certificat de către șase membre ale Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj (nu apare semnătura președintei acesteia, Arethia Tătărescu, plecată la București pentru a fi alături de soțul său). Pentru primire a semnat reprezentantul Consilieratului Cultural Gorj, C. I. Ionică. În aceeași zi, membrele Ligii au întocmit și un proces-verbal⁴¹ de ședință, în care au luat în discuție răspunsul primarului la solicitarea acestei organizații de a trece muzeul în patrimoniul primăriei orașului, așa cum se prevăzuse în procesul-verbal de la înființare. „Răspunsul Dlui primar fiind că Dsa opiniază în baza dispozițiilor legale că acest muzeu să se treacă la Ministerul Artelor și Informațiilor [...] Procedând la predare-preluare pe baza alăturatului inventar, s’a stabilit că formalitatea s’a îndeplinit...”.

³⁹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, filele 6-15.

⁴⁰ Ing. pensionar Aurel Popescu, într-o discuție purtată cu autoarea în data de 1 octombrie 2019, își amintește: „În anul 1946-1947 eram elev la Școala Normală și l-am avut profesor pe Ioan Manolescu. Acesta avea muzeul în îngrijire și își lua elevii din anii mai mari, în timpul liber, să aranjeze documentele. Pe noi, cei din clasele mai mici, ne punea să ștergem de praf obiectele din muzeu. Îmi amintesc că într-un colț al unei camere era amenajată o vatră țăărănească. Din tavan cobora un lanț de care era agățat un tuci; mai era masa țăărănească cu trei picioare și scăunele joase, cu trei picioare. Pe niște polițe erau așezate vase de pământ, cu linguri de lemn de diferite mărimi. Cred că era și un putinei de țară. Într-o altă încăpere erau plugul și unelte țăărănești de muncă, sape, coase”.

⁴¹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 5.

Toate aceste schimbări cu privire la regimul de administrare a bunurilor de patrimoniu se petreceau în contextul unor decizii politice majore, care afectau profund viața familiilor de intelectuali, politicieni și oameni de afaceri care constituiseră motorul societății românești în perioada interbelică. Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi este legea care a consfințit trecerea României de la economia de tip capitalist la economia de tip centralizat⁴².

Pe aceeași linie se înscrie și preluarea în patrimoniul centralizat al statului a instituțiilor de cultură de tipul Muzeului Gorjului. Pentru a clarifica situația acestuia, Direcțiunea Artelor Plastice din cadrul ministerului respectiv solicită, prin adresa nr. 1633 din 8 septembrie 1948⁴³, mai multe documente din care să rezulte cu exactitate traseul administrativ parcurs de muzeu prin cele trei organizații, și anume: „... cum s’a lichidat «Liga Națională a Femeilor Gorjene», pe ce bază a fost preluat de Crucea Roșie și pe ce bază a fost preluat de Consilieratul nostru [...] copii de pe hotărârile Adunărilor Generale ale «Ligii Naționale a Femeilor Gorjene» prin care s’a hotărât lichidarea și trecerea Muzeului la Crucea Roșie și de pe procesul-verbal al Adunării Generale a Crucii Roșii, prin care s’a hotărât predarea Muzeului către Ministerul nostru”⁴⁴.

Consilierul Ionică răspunde la solicitare în 9 octombrie 1948, prin adresa nr. 20445, reamintind că a trimis în 13 august un scurt istoric și un inventar al obiectelor din muzeu. Cu privire la celelalte aspecte, precizează că „procesele verbale ce s’au încheiat cu predarea acestui muzeu, se afla închise în muzeu, care este sigilat în așteptarea unui delegat al Ministerului. Referitor la lichidarea Ligei Naționale a femeilor Gorjene, conducerea careia este una și aceiași cu a Crucii Roșii, aceasta s’a făcut fiindcă nu corespundea din punct de vedere politic”.

Cât despre predarea muzeului, „aceasta s’a făcut în urma hotărârii luate prin telefon cu Direcția Plastică [...] în ziua de 11 August 1948 [...] Rugăm a dispune despre sigilarea muzeului, arhiva fiind acolo”. Iată cum, la acel moment, din graba de a nu pierde niciun obiectiv, autoritățile centrale, politice și administrative transmiteau telefonic ordine deosebit de importante, în baza cărora anumite instituții trebuiau

⁴² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Legea_Naționalizării_din_1948.

⁴³ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 26.

⁴⁴ Se cuvine menționat faptul că din luna ianuarie 1940, președinta Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, Arethia Tătărescu, fusese aleasă „prezidentă activă” și a Societății „Crucea Roșie” – Secția Gorj (Cârlugea, Zenovie, Deju, Zoia Elena, *op.cit.*, p. 242).

⁴⁵ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 28.

închise și preluate de noua putere politică, reprezentată de guvernul dr. Petru Groza.

Explicațiile consilierului cultural de la Gorj par să nu fi fost deloc mulțumitoare, deoarece în data de 29 octombrie 1948, Direcțiunea Artelor Plastice revine cu o adresă⁴⁶ prin care solicită aceleași documente, ca și în 8 septembrie, fără a face vreo referire la desigilarea muzeului, acolo unde se aflau procesele-verbale de predare-primire.

Nu știm cum s-a soluționat în final această problemă, alte mărturii nemaifiind găsite în arhive, însă un ultim document despre muzeu apare spre sfârșitul aceluiași an, cu privire la inventar. Deși situația părea rezolvată încă din luna august, în 16 decembrie 1948 același C. Ionică înaintează Direcției Serviciilor Culturale din cadrul Ministerului Arte și Informații adresa nr. 45547, arătând că „Muzeul «Ștefulescu» din Tg-Jiu, nu are niciun reprezentant pentru a putea face inventarierea cerută prin circulara [...] Comisiei Centrale de Inventariere din acel Minister și ca atare vă rugăm să binevoiți a ne comunica de îndată cum trebuie să decurgă operațiunile la această unitate”.

Dosarul care conține inventarul muzeului, realizat după criteriile contabile, s-a aflat la Ministerul Artelor și Informațiilor și poartă mențiunea olografă: „Inventarul Muzeului Regional Tg.Jiu întocmit la zi Dec. 1948”. În interior există mai multe file cu formulare standardizate, pe capitole, completate la mașina de scris sau de mână, cu obiectele identificate în Muzeul Gorjului la începutul lunii martie 1949, așa după cum este precizat pe versoul acestora⁴⁸.

În anul 1952, Muzeul Gorjului avea deja numită o directoare, Elena Udriște care, în darea de seamă pe anul respectiv⁴⁹ face o analiză completă a situației sediului și colecțiilor. Pentru clasificarea și descifrarea celor aproape 2000 de documente, a căror vechime începe din secolul al XV-lea, directoarea instituției a găsit o soluție bazată pe disponibilitatea unor profesori din oraș „care lucrează în orele libere”. O dificultate mult mai mare o ridică, însă, spațiul neadecvat al acestui muzeu, motiv pentru care încearcă să găsească de urgență o soluție: „Localul muzeului, pe lângă faptul că este așezat într’un loc izolat, nu se compune decât din două camere – prima dimensiune 5/4, a doua 4/4 și o săliță 2/4 m. - [...] am inclus în planul pe 1952 sarcina de a găsi un local corespunzător pentru muzeu”. Mai aflăm că a

⁴⁶ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 21.

⁴⁷ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, fila 20.

⁴⁸ S.J.A.N. Gorj, fondul „Prefectura județului Gorj”, dosarul 26/1948-1949, filele 36 și 41.

⁴⁹ S.J.A.N. Dolj, fondul „Sfatul Popular al Regiunii Oltenia”, dosarul 8/1953, filele 257-259.

intervenit „pe lângă fostul Sfat Popular al Regiunii Gorj pentru a ne repartiza unul dintre localurile naționalizate și neterminate, pentru a-l termina și atribui muzeului”. Ca urmare, instituției i se repartizează edificiul din str. Tudor Vladimirescu nr. 75, cu parter și etaj, „compus din 18 camere, dintre care 5 săli mari”.

La sfârșitul trimestrului I din 1953, din raportul de activitate⁵⁰ al aceleiași directoare aflăm că, „împreună cu colectivul de amatori ai muzeului” fuseseră aranjate în mape speciale 500 de documente; „În ceea ce privește terminarea construcției localului destinat muzeului, pe anul în curs nu am primit nici’un fel de sumă”. Deși se zbătea și făcuse rost cu mari eforturi de anumite materiale, Elena Udriște nu a reușit să finalizeze noul local al muzeului din str. Tudor Vladimirescu decât în anul următor.

Raportul de activitate pe anul 1954⁵¹ furnizează datele exacte ale mutării muzeului din Cula de pe Digul Jiului: „Pe trim.I.1954 muzeul, care funcționa în vechiul local, a fost închis și majoritatea pieselor evacuate, fiind supus inundațiilor”, iar „inaugurarea noului local al muzeului a coincis cu sărbătorirea zilei de «7 Noiembrie»”.

Perioada anilor 1954 – 1957 nu este acoperită documentar și este posibil ca, vreme de câțiva ani, clădirea să nu-și fi găsit un rost în spațiul cultural târgujian, mai ales că era amplasată, așa cum este scris și în raportul directoarei muzeului, într-o zonă inundabilă.

Ulterior, potrivit mărturiilor unor persoane care la vremea respectivă desfășurau activități în domeniul învățământului și culturii (Ion Mocioi, Iancu Popescu, Ion Catană), cât și conform amintirilor personale, o bună perioadă de timp aici a fost sediul unei stații de radioficare. Informații mult mai exacte am aflat de la Ionel Epure, fost angajat al stației radio care a funcționat în clădire timp de două decenii și jumătate⁵²: „Când m-am angajat eu la Stația de radioficare, în 1963, mi-a povestit un linior că atunci când ei s-au instalat în clădire (cu stația – n.a.) au găsit cranii și diverse oseminte”. Probabil că acestea rămăseseră din colecțiile vechiului Muzeu al Gorjului.

⁵⁰ S.J.A.N. Dolj, fondul „Sfatul Popular al Regiunii Oltenia”, dosarul 8/1953, fila 103.

⁵¹ Arhiva Muzeului Județean „Alexandru Ștefulescu” Gorj, registru corespondență 247/1954, filele 8-11.

⁵² Discuție telefonică purtată cu Ionel Epure, pensionar, în vârstă de 80 de ani, în data de 4 februarie 2019. I. Epure a lucrat la Centrul de radioficare Târgu-Jiu, ca responsabil tehnic, între anii 1963 - 1983.

Conform aceluiași martor din perioada menționată, Centrul de radioficare Târgu-Jiu a fost înființat în data de 30 decembrie 1957 și a început să emită pe 1 ianuarie 1958, în sediul din clădirea de pe digul Jiului. Emisia putea fi recepționată în orașul Târgu-Jiu (inclusiv cartierul Vădeni) și în satele adiacente Turcinești, Cartiu și Rugi. Ca instituție, se afla în subordinea Centrului de cultură Târgu-Jiu. Șeful Centrului de radioficare era Gheorghe Ursu, iar împreună cu acesta lucra și Elena Popeangă⁵³.

Ca structură, Centrul cuprindea o parte redacțională și o parte tehnică. Partea redacțională era asigurată de cei doi (Ursu și Popeangă). Emisia stației locale dura o jumătate de oră în fiecare seară, după ce se încheia emisia regională, de la Craiova⁵⁴. Partea tehnică era condusă de Ionel Epure și se afla în subordinea Sfatului Popular Târgu-Jiu, apoi a fost transferată la P.T.T.R (Poștă-Telegraf-Telefon-Radio). Stațiile de radioficare locale aveau și un rol strategic, pentru alarmare în caz de dezastre. În acest scop, aveau la dispoziție o linie telefonică directă cu municipalitatea.

De la I. Epure am mai aflat că în anul 1970 stațiile de radioficare s-au desființat și s-au arondat la P.T.T.R.: „Probabil a fost o comandă politică. Auzisem că s-a întâmplat ceva la stația locală Târgu Mureș, în legătură cu ungurii. Și ca să nu fie interpretat cumva că au ceva cu ei, au desființat toate stațiile. Apoi le-au reînființat pe celelalte, fără cea de la Târgu Mureș. În 1971 rămăsese doar partea tehnică în Cula de pe Dig”.

În data de 1 iunie 1972 este încadrat ca redactor la Studioul de radioficare Nicolae Gîtan, fost salariat la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor⁵⁵. Ulterior, acesta a devenit un apreciat ziarist, publicist și pamfletar al „Gazetei Gorjului”.

Stația de radioficare a fost mutată din clădirea din parc pe 21 iunie 1983, la stația de frecvență, lângă Teatrul de Vară (clădirea a aparținut ulterior P.T.T.R., Romtelecom), iar studioul de radioficare s-a mutat în partea dreaptă a Teatrului de Vară (înspre P.T.T.R.).

Situarea Culei de pe Dig în apropierea operelor brâncușiene care compun Ansamblul sculptural „Calea Eroilor” avea să confere acestei clădiri un alt destin. Este evident că începutul anilor '70 ai secolului trecut a marcat o revigorare a interesului autorităților locale și naționale pentru opera brâncușiană. În Gorj a

⁵³ Încă în viață la data purtării acestei discuții.

⁵⁴ Studioul Teritorial Craiova a fost înființat în mai 1954 (I. Epure).

⁵⁵ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul deciziei 5/1972, fila 32..

apărut prima lucrare completă dedicată operelor brâncușiene din capitala județului, sub semnătura profesorului și scriitorului Ion Mocioi: „Brâncuși: Ansamblul sculptural de la Tîrgu-Jiu”⁵⁶. Potrivit declarației sale⁵⁷, acesta a fost și cel care s-a ocupat personal de realizarea unei expoziții fotografice în deceniul al nouălea: „Cam în perioada 1982-1989 a funcționat aici (în Cula de pe Digul Jiului – n.a.) un centru turistic de documentare; veneau turiștii, aflau informații, existau și cărți de vânzare. Am amplasat pe pereți (ai camerelor – n.a.) pe cheltuiala mea, o expoziție cu fotografii mari, înrămate, cu geam, care prezentau operele lui Brâncuși și imagini din viața lui. Evenimentele din decembrie au făcut ca, doar într-o singură noapte (probabil 22/23 decembrie 1989 – n.a.) toate aceste fotografii să dispară. Nu știu cine le-a luat și ce a făcut cu ele. Nu le-am mai văzut niciodată”. Situația respectivă a fost confirmată și de I. Epure care și-a amintit: „După revoluție am trecut pe acolo și se spărseseră ușile”.

Cu siguranță, expoziția documentară la care face referire I. Mocioi a fost amenajată în a doua jumătate a anului 1983, după mutarea stației de radioficare. În zilele tulburi ale revoluției române din 1989 au fost provocate unele distrugerii clădirii și expoziției amenajate aici, iar centrul turistic de documentare sau punct documentar, cum mai era cunoscut, a fost închis pentru o perioadă.

Fără a descoperi documente sau acte în arhiva Primăriei Târgu Jiu care să ateste destinația și starea clădirii în intervalul 1990 - 1998, am încercat să identific martori oculari, persoane a căror activitate a implicat, chiar și pentru scurte perioade de timp, interacțiunea cu Cula de pe Digul Jiului.

Teodora Ciobanu, fostă directoare a Centrului Brâncuși, vorbește despre intenția de punere în valoare a clădirii încă din primii ani după revoluția din 1989: „Căutând un sediu pentru ziarul <Dimineața Gorjului> (n.a. – primul ziar local nou apărut după revoluție), am mers împreună cu dl. Greblă⁵⁸ și dl. Popa în parc și am vizitat clădirea. Ușile erau sparte, tencuiala căzută, acoperișul distrus. În spațiul de la etaj se făcuse focul chiar în mijlocul biroului. Erau resturi carbonizate de crengi și haine. Probabil, acolo obișnuiau să se adăpostească oameni ai străzii⁵⁹. Demisolul nu era așa cum îl vedem astăzi: era un spațiu foarte jos, unde nu se putea intra decât aplecat. Probabil că fusese gândit ca o magazie pentru lemne. Clădirea nu avea canalizare, ci doar o fosă septică”.

⁵⁶ Documentar apărut la Editura Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Tîrgu-Jiu, 1971.

⁵⁷ Convorbire purtată de A. Andrișoiu cu I. Mocioi în data de 14 ianuarie 2019.

⁵⁸ Fost senator și prefect al județului Gorj.

⁵⁹ Convorbire telefonică purtată în data de 6 noiembrie 2019.

Deoarece nu existau fonduri, proiectul de restaurare a clădirii a fost amânat.

Totuși, destinul Culei de pe Digul Jiului nu se va mai despărți de cel al capodoperei brâncușiene, pentru că, după înființarea unei instituții cu atribuții specifice în acest domeniu, clădirea va deveni sediul Centrului Brâncuși.

Astfel, în anul 1998, prin H.C.L. al Municipiului Târgu-Jiu nr. 112 se înființează Centrul de Artă și Cultură „Constantin Brâncuși”, începând cu data de 1 iulie 1998, „prin reorganizarea activității Casei de Cultură a Municipiului Tg-Jiu, și extinderea atribuțiilor Centrului cu protejarea și punerea în valoare a operelor sculptorului Constantin Brâncuși și administrarea bunurilor din Parcul Central și Parcul Coloanei fără Sfârșit”⁶⁰. Director este numit scriitorul Nicolae Diaconu. În referatul privind „reforma sistemului cultural instituționalizat al municipiului Tg-Jiu”⁶¹, care însoțește hotărârea respectivă, se propune ca noua instituție - Centrul Brâncuși – să funcționeze „în cele trei clădiri din parc: actualul punct documentar Brâncuși (n.a. – Cula de pe Dig), fosta casă a grădinarului, fostul turn de apă”.

Pentru a se putea face lucrări de investiții la clădire, era necesar ca aceasta să fie introdusă în inventarul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al Municipiului Târgu Jiu⁶², lucru care s-a și întâmplat în anul 1999, astfel că, la poziția 736, găsim clădirea situată în Parcul Central (tip demisol + P + 1), conform H.C.L. 133/1999.

Din memoriul general întocmit de către S.C. Atelier Proiectare Perfect S.A. Târgu-Jiu în anul 2000, reiese că „la înființarea Centrului de Artă și Cultură Constantin Brâncuși, Primăria Municipiului Târgu-Jiu a cedat, pentru folosire, imobilul aflat în proprietatea sa din Parcul Municipal, în vederea realizării unui centru de documentare și informare [...] În prezent, construcția se află într-o stare destul de avansată de uzură, fiind părăsită[...] Prin prezentul proiect se urmărește reamenajarea și repararea întregii construcții, precum și modificarea sa pentru a răspunde noilor funcțiuni. De asemenea, pe latura de est se propune realizarea unei terase în aer liber”⁶³.

În perioada ianuarie 2000 – mai 2001, Centrul de Artă și Cultură „Constantin Brâncuși” a funcționat ca instituție cu personalitate juridică, pentru ca mai apoi, începând cu 1 iunie 2001 și până la 30 iunie 2002, să funcționeze ca structură (condusă de un director adjunct), în cadrul Direcției Publice de Cultură, Artă, Sport

⁶⁰ Arhiva Primăriei Municipiului Târgu Jiu, dosar HCL/1998, p. 85.

⁶¹ Arhiva Primăriei Municipiului Târgu Jiu, dosar HCL/1998, p. 81.

⁶² Extras furnizat de către Direcția Publică de Patrimoniu a Primăriei Municipiului Târgu Jiu, nr. 1682/21.03.2019

⁶³ Arhiva Primăriei Târgu Jiu, Serviciul Investiții, proiectul nr. 307/2000, Memoriu general.

și Agrement, aparținând Primăriei Municipiului Târgu Jiu⁶⁴. Această direcție se reorganizează de la 1 iulie 2002, devenind Direcția Publică de Patrimoniu⁶⁵, care cuprindea și Centrul „Constantin Brâncuși” (cu trei angajați: doi consilieri și un referent). De la data de 3 ianuarie 2000 și până la data de 30 iunie 2002, directoarea Centrului Brâncuși a fost Teodora Ciobanu⁶⁶.

În anii 2002 și 2003 Consiliul Local al Municipiului Târgu-Jiu aprobă indicatorii tehnico-economici pentru realizarea obiectivului de investiții „Amenajare Centrul de Documentare și Informare Constantin Brâncuși”, prin H.C.L. nr. 80/25.03.2002 și H.C.L. nr. 71/27.02.2003, în valoare de 2.866.425 mii lei, respectiv 3.956.634 mii lei (valoare reactualizată).

În cursul anului 2003 se execută lucrări importante: se refac tencuielile interioare și exterioare, se reface tâmplăria existentă sau se înlocuiește acolo unde este cazul, respectându-se întocmai modelul vechi, se reface șarpanta și se înlocuiește șindrila de pe întreaga construcție, se repară scara interioară din lemn, se înlocuiește parapetul din lemn de la terasa de la etaj, se fac reparații la soclul de piatră, se reface pardoseala de acces cu placaj din dale de granit, se înlocuiește parchetul. În plus, se înființează grupuri sanitare, un depozit și o încăpere pentru centrala termică, se execută o scafă de lumină la spațiul de la subsol, destinat pentru colocvii și cofetărie, o compartimentare cu gips-carton la parter pentru grupul sanitar ș.a. Clădirea este dotată cu sursă de alimentare cu apă potabilă și rețea de canalizare, rețea de calculatoare și sistem audio⁶⁷. În clădire urmau să lucreze cinci persoane (1 – personal de conducere și 4 – personal de execuție)⁶⁸.

Conform extrasului din inventarul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al Municipiului Târgu Jiu, clădirea are o suprafață construită de 85,34 mp și o suprafață desfășurată de 249,39 mp, pe cele trei niveluri.

Începând cu anul 2004, în clădire se va derula activitatea Centrului „Constantin Brâncuși”, care va cunoaște mai multe modificări organizatorice și de denumire. Astfel, de la 1 martie 2004 până la 1 aprilie 2010, va funcționa ca

⁶⁴ Arhiva Primăriei Municipiului Târgu Jiu, dosar HCL 133/25.05.2001, p. 146; Centrul Brâncuși avea sediul într-un birou de la Teatrul de Vară.

⁶⁵ Arhiva Primăriei Municipiului Târgu Jiu, dosar HCL 152/24.06.2002.

⁶⁶ Arhiva Primăriei Municipiului Târgu Jiu, dosar HCL 21/31.01.2000 și HCL 151/18.12.2000, p. 133.

⁶⁷ Proiect nr. 307/2000, S.C. Atelier de Proiectare Perfect S.A., Memoriu general, date tehnice ale investiției.

⁶⁸ Proiect nr. 307/2000, S.C. Atelier de Proiectare Perfect S.A., Memoriu general, date privind forța de muncă.

serviciu public cu personalitate juridică, în cadrul Primăriei Municipiului Târgu Jiu, sub denumirea de Centrul de Cultură și Artă „Constantin Brâncuși” (șef serviciu: Paul Popescu, 1 martie – 21 octombrie 2004; Sorin Lory Buliga, 22 octombrie 2004 – 31 martie 2010).

Cu data de 1 aprilie 2010, Centrul „Brâncuși” se desființează ca serviciu public și un compartiment cu același nume va fi înființat în cadrul aparatului de specialitate al primarului, pentru doar două luni. La data de 31 mai 2010 se înființează Direcția Municipală de Cultură „Constantin Brâncuși”, ca instituție de cultură cu personalitate juridică, dar fără personal și conducere; este numit un coordonator interimar (Teodora Ciobanu) între 22 iunie 2010 și 14 februarie 2011.

O nouă reorganizare se produce la data de 29 noiembrie 2010, când Centrul Municipal de Cultură „Constantin Brâncuși” devine instituție publică de cultură cu personalitate juridică în subordinea Consiliului Local al Municipiului Târgu-Jiu. Postul de manager al instituției este ocupat începând cu data de 15 februarie 2011 (Ovidiu Popescu). În urma demisiei acestuia, este numit un coordonator interimar în perioada 10 iunie 2012 – 31 decembrie 2012 (Adriana Andrițoiu), care va ocupa ulterior, prin concurs, și postul de manager al instituției, până la data de 7 aprilie 2014. De la data de 8 aprilie 2014 și până în prezent, managerul instituției (mai întâi interimar, apoi prin concurs) este Doru Strîmbulescu. Începând cu data de 1 aprilie 2015, instituției i se schimbă denumirea în Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”, ca urmare a modificării profilului de activitate.

Activitatea instituției se desfășoară pe baza unui plan managerial anual, aprobat de Consiliul Local al Municipiului Târgu Jiu; obiectivele principale de activitate sunt: protejarea, conservarea și punerea în valoare a Ansamblului Monumental „Calea Eroilor” realizat de Constantin Brâncuși la Târgu-Jiu, documentarea și cercetarea fundamentală aplicativă avansată prin dezvoltarea de programe de cercetare, consultanță și expertiză în domeniul vieții și operei lui Constantin Brâncuși.

Spațiul de la demisolul clădirii a fost închiriat prin intermediul S.C. AQUATERM S.A., începând cu data de 01.01.2004⁶⁹, cu destinația de bar („Café Arte”) până în iunie 2019⁷⁰.

⁶⁹ H.C.L. 358/19.12.2003 (informație primită de la ing. D. Vlădoianu, de la S.C. APAREGIO S.A., fostă AQUATERM), completată cu H.C.L. 47/23.02.2004.

⁷⁰ H.C.L. 219/29.05.2019.

Cu toate că multe documente relevante s-au pierdut, lucrurile cu adevărat importante au rămas, astfel că astăzi, la peste nouăzeci de ani de la inaugurare, putem să reconstituim, măcar și parțial, istoricul clădirii cunoscută și sub numele de „Cula de pe Dig”. Rezultat al dăruirii de sine a unei mari doamne a Gorjului interbelic, care a reușit să atragă în acțiunile sale intelectuali și oameni de afaceri, să anime numeroase femei din societatea gorjencească, dar și să se folosească în mod inteligent de conjuncturile politice ale momentului, Cula de pe Dig rămâne o creație arhitectonică emblematică pentru orașul de pe Jiu, așa cum sunt și alte clădiri al căror concept poartă semnătura Iulius Doppelreiter.

Cula de pe Digul Jiului este parte din istoria acestor locuri, cu momente mai luminoase sau mai întunecate, cunoscând perioade de activitate efervescentă, dar și ani de uitare și abandonare, după cum a dictat interesul politic sau civil al vremii.

Bibliografie

- Andreșoiu, Bruno et al.**, *Cule: case fortificate între fală și ruină*, Editura Igloo, București, 2014.
- Buliga, Sorin Lory, Andrițoiu, Adina**, *Documente din Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu*, Editura Brâncuși, Târgu-Jiu, 2017.
- Cârlugea, Zenovie, Deju, Zoia Elena, Arethia Tătărescu, Marea Doamnă a Gorjului interbelic**, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2007.
- Georgescu-Gorjan, Sorana**, „Din istoricul Ansamblului sculptural brâncușian”, *Brâncuși*, nr. 1, Târgu-Jiu, 2016.
- Pandrea, Petre**, *Brâncuși, amicii și inamicii*, Editura Vreimea, București, 2010.

Credite foto: I. Țîrlea, G. Cîrciumaru

